

Hulstbladeren als voedsel van Rosse woelmuis.

Op 5 Jan. maakte ik tegen de middag met mijn 10-jarige zoon een wandeling door het Kinholt, een bosje met oude eikebomen en ondergroei van Adelaarsvaren en Hulst. Het was droog, maar de lucht was bedekt. Op een plek, waar gekapt was en enkele afgekapte takken gedeeltelijk de bodem bedekten, bleven we staan kijken naar een troep mezen. Daar werd mijn aandacht getrokken door een geritsel, dat ergens van de grond scheen te komen. En ja, daar zat tussen een paar gekapte hulsttakken op de met dor blad bedekte grond een diertje, zo groot als een muis, met een roodbruine pels. Het zat blijkbaar op zijn (niet zichtbare) achterpoten en knabbelde op een hulstblad, dat het tussen zijn witte voorpootjes vasthield. Ook toen we zachtjes praatten en nog een paar stapjes naderden, knaagde het rustig verder, zodat we het op een afstand van $\pm 1,5$ m wel 5 min. konden waarnemen: het hulstblad was toen nog steeds niet op.

Toen ik een poging deed om nog dichterbij te komen, draaide het dier (het zal wel niet anders dan de Rosse woelmuis hebben kunnen zijn) zich in een bliksemsnelle sprong om en dook tussen het dorre gebladerte zijn holletje in. Het had zó vlak daarvoor zijn maaltijd zitten gebruiken, dat het met zijn lijf de ingang ervan afsloot en daardoor had ik het hol nog niet eerder opgemerkt.

Op de plaats, waar het dier had zitten knabbelen, waren de bruine bladeren van de bosbodem bedekt met wat ik op het eerste gezicht hield voor naalden van Jeneverbes. Bij nader toezien bleken het evenwel de resten van andere hulstbladeren te zijn en wel uiterst smalle, bijna kleurloze stukken van de harde bladranden met stekels en de hoofdnerven van minstens 5 bladeren!

Hoogeveen.

K. VEGTER.

Insecten-vangende Pestvogels. In het begin van het vorig jaar, 25 Februari 1951, troffen wij in het noorden van Drente, aan het Anloër diepje bij Schipborg, een groepje van 6 of 7 Pestvogels aan. Zij zaten „op de uitkijk” in de boomtoppen van een klein stukje gemengd loofbos (berken, elzen, een enkele eik) temidden van weilanden en lieten af en toe hun helder geluid horen. Het was een zonnige en voor de tijd van het jaar warme dag. Van tijd tot tijd

verlieten de vogels hun zitplaatsen voor een korte vlucht, die sterk aan die van de Grauwe vliegenvanger deed denken. Zij vlogen stil, met onverwachte wendingen, en zeilden soms met ingetrokken vleugels een eind naar beneden, om dan plotseling weer in een andere richting weg te schieten en daarna ongeveer op het punt van uitgang terug te keren. Toen wij zo dicht genaderd waren, dat dit alles zich vlak boven ons hoofd afspeelde, konden wij duidelijk waarnemen dat het hier ging om het vangen van grote, donkere insecten (mogelijk Dipteren), die in groten getale rondvlogen.

Voor zover wij weten is deze manier van voedsel zoeken buiten de broedgebieden een zeldzaam verschijnsel; in de winterkwartieren leven de Pestvogels immers meest van bessen.

Haren (Gr.).

CHe H. ANDREAS.

He D. SCHOTSMAN.

Een kwikstaartroest. Eind Januari was ik een dag in Dublin, Ierland. Toen we 's avonds om tien uur door een der drukste hoofdstraten reden, stopte mijn gastheer de auto en maakte me opmerkzaam op twee bomen in het midden van de straat. In het schijnsel van de straatlantarens zag ik op de kale takken van die bomen naar schatting tweeduizend zangvogels zitten. Het waren Witte kwikstaarten! Van het drukke verkeer en de verlichte winkels trokken ze zich niets aan; ze zaten rustig te slapen. Die roest is niet een overblijfsel uit vroeger tijden, toen die plek nog landelijk was; hij is — volgens mijn zegsman — een vijftiental jaren geleden ontstaan. Toen begonnen er een handjevol vogels te roesten; langzamerhand is dat aangegroeid tot de menigte die ik er nu zag. De warmte en beschutting die de stad biedt, zullen hier wel mee te maken hebben. N. T.

Welke wesp vliegt 's nachts? Als antwoord op bovenstaande vraag zou ook ik zonder aarzeling antwoorden: de Hoornaar. Nu Prof. N. Tinbergen naar aanleiding van eigen waarnemingen dieper op de kwestie ingaat, lijkt het mij van belang ook mijn waarnemingen en opmerkingen daarnaast te plaatsen.

In de eerste plaats heb ik tussen 1930 en '35 een hoornaarwesp betrappt bij het afbijten van vleugels van een **nachtvlinder**, die met andere nachtvlinders was afgekomen op een „bloeden-

de "pereboom. Een knappend geluid trok in het donker mijn aandacht en het daarop gerichte licht van een zaklantaarn onthulde het werk van de „nachtjager", die rustig zijn prooi verder prepareerde. Dit was dus **actieve broedzorg bij nacht**, de wesp was ongetwijfeld een **werkster**. Dat bloedende bomen Hoornaars in aantal kunnen lokken heeft Prof. Tinbergen ons indertijd naar ik meen uit zijn „Hulshorstse tijd" verteld, zodat geen **verslapte broeddrang** behoeft te worden aangenomen voor op licht aanvliegende nachtvliegers, die de Hoornaars nu eenmaal blijken te zijn.

Blijft dan de genoemde tijd van waarneming van Prof. Tinbergen, de maand September. Deze maand geldt in het algemeen als de laatste maand van volle activiteit in een wespennest. De eerste nachtvorsten van October zouden een einde maken aan het bestaan van het volk. Maar... als die nachtvorsten niet streng genoeg zijn of geheel ontbreken? En tegelijkertijd een gunstige ontwikkeling van het nest in het daarvoor liggend jaargedeelte door natte en koude perioden werd gestagneerd? De jaren vóór 1950 waren bij uitstek ongunstig, de ontwikkeling der nesten in 1950 en 1951 abnormaal laat. De beide nesten van *V. germanica*, genoemd in mijn art. V, waren begin November 1950 nog **vol wespen**, er had toen nog copulatie plaats. Een hoornaarnest in 's Gravenpolder 1951 was actief gedurende geheel October, zowel als een dito in Domburg. Een *V. vulgaris*-nest van Baarland 1951 vertoonde nog vliegende wespen na **half November**. Het is dus niet zo maar te zeggen of Hoornaars in September 's nachts wegblijven uit oorzaak van verslapte broedzorg. Dat zal afhangen van de staat van ontwikkeling, waarin de nesten in het jaar van de waarneming verkeerden.

Overigens kreeg ik bij een nest van *V. vulgaris*, Chaam 1951, dat ik in de eerste week van October 's morgens in het halfdonker met benzine bedwelmd **toen nog geen wespen naar buiten kwamen**, een uur later toch last van enkele wespen, die terugkeerden. Daar ik het nest met een **zak afdekte** en daarop een laag aarde wierp, moeten de wespen van deze soort m.i. ook 's nachts elders hebben vertoefd.

B. J. J. R. WALRECHT.

Vroege Tjiftjaf. Zondag 9 Maart hoorde ik 's morgens vroeg op een wandeling door Ockenburgh, een vnl. uit eiken bestaand bos,

tot mijn niet geringe verbazing reeds een Tjiftjaf zingen. Diezelfde dag hoorde ik er nog een in Meer en Bos, dat vlak bij Ockenburgh ligt. Aangezien dit opmerkelijk vroeg is, leek het me wel de moeite waard, dit even mee te delen. Zijn er nog eerdere waarnemingen? Waarschijnlijk wel, want deze Tjiftjafs waren natuurlijk enige dagen te voren reeds gearriveerd.

A. J. VAN DER EB.

Alweer de vraatzuchtige Astropecten. In aansluiting op de vorige berichten over dit onderwerp, samengevat door Dr A. B. van Deinse in D.L.N. 1951, nog. 60, het volgende:

Op 10 Maart j.l. ontving ons Museum een *Astropecten* sp. welke in Febr. 1952 **levend** gevonden was door de heer L. Serphos alhier, aan het strand van Acco (Israël). Het dier lag temidden van tientallen soortgenoten op het strand en werd min of meer toevallig opgehaald, maar vertoonde achter de mondopening een wit glimmend plekje, terwijl de schijf sterk opgezwollen was. (straal der schijf (r) = $1\frac{1}{2}$ cm, die der armen (R) = 4 cm).

Bij nader onderzoek bleek het dier, behalve een slakje (*Mitra* sp.) van 15 mm, nog twee kleinere te bevatten. Blijkbaar was dit dus een slakken-specialist. Van doorboring der rughuud was niets te zien.

Natuurhistorisch Museum G. M. RODING.
Enschede.

Levende Noorse hartschelpen op het strand.

Losse schelpen van *Laevicardium crassum* (= *Cardium norvegicum*) zijn op ons strand niet zeldzaam, maar zij zien er in het algemeen niet vers uit. Deze winter echter kwamen in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie berichten binnen van verscheidene vondsten van levende exemplaren of van verse „doosjes" van deze soort.

De eerste twee doubletten vond L. van der Hammen op 16 December 1951 vlak ten noorden van Noordwijk. Daarna volgden op 3 Januari bij Zandvoort en op 6 Januari op het Bloemendaalse strand telkens een doublet, gevonden door Jan Hollemen. In Januari en Februari waren verse, vaak nog levende exemplaren niet zeldzaam in de omgeving van Noordwijk; van verschillende zijden bereikten mij hierover berichten. Het gelukkigst was wel J. A. W. Lucas, die op 18 Februari tussen paal 82 en 86 tien gave doubletten en nog

enkele verse kleppen kon verzamelen. Ook van *Cardium echinatum*, de Gedoornde hartschelp, trof hij toen twee „doosjes” aan.

Opmerkelijk was verder het zeer algemeen aanspoelen van de zeeappel *Psammechinus miliaris* bij Noordwijk in dezelfde periode. Deze soort vindt men daar anders slechts bij zeer hoge uitzondering. Naar de heer Van der Hammen mij vertelde was dit dier op 16 December bij honderden te verzamelen.

Voor wie slechts de versleten schelpen van de Noorse hartschelp kent, die wij gewoon zijn te vinden, is het een genot om zo'n levend exemplaar eens te bekijken. De schelp is vleeskleurig met een roodachtige vlekken-tekening en deze zelfde rode kleur heeft ook het grootste deel van de lange voet, waarvan slechts de punt wit gekleurd is.

C. O. VAN REGTEREN ALTENA.

BOEKAANKONDIGING

Prof. Dr K. von Frisch, De Honingbij, naar de 4e druk van „Aus dem Leben der Bienen”, vertaald door Mej. H. C. Mansveld, met een voorwoord van Dr A. Minderhoud.

Uitgeverij Born N.V., Assen 1951.

Geb. f 6.45.

Het is welhaast 40 jaar geleden, dat de eerste publicaties verschenen van Von Frisch over zijn onderzoekingen met bijen, die bij alle natuuronderzoekers en liefhebbers een enorm interesse en enthousiasme wekten. De eerste studies over de kleurenzin en het vormwaarnemingsvermogen werden gevolgd door de nog veel meer opzienbarende over „die Sprache der Bienen”, en later door die over de verschillende manieren waarop de bijen in een volk elkaar weten mee te delen, waar zij de gewenste bloemenhoning kunnen vinden.

In D.L.N. van 1915, 1922, 1924 heb ik de publicaties van Von Frisch uit die jaren uitvoerig voor onze lezers gerefereerd en iets meegedeeld van zeer vereenvoudigde daarop geïnspireerde eigen proefjes. Die proefjes waren toen tot een droevig eind gekomen door een katastrofe waarbij de meeste van mijn gedresseerde gemerkte bijen verongelukten in een glas met suikervat op mijn kamer in de Hortus. Dat daarbij, samen met de gemerkte, ook een groot aantal ongemerkte „nieuwe” bijen in dat glas verdronken lagen was destijds volkomen onbegrijpelijk; die ongemerkte bijen waren immers niet gelokt en „gedresseerd”, maar hadden uit zich zelf de weg naar boven en naar binnen gezocht en gevonden. Dit raadsel is pas verklaarbaar

geworden toen Von Frisch het haast ongelooflijke feit ontdekte, dat haalbijen, welke een rijke voedselbron gevonden hebben, door een bepaalde manier van rondedans over de raten aan haar volgelingen nauwkeurig kunnen mededelen waar die voedselbron zich bevindt.

Dat deze verbluffende ontdekkingen van Von Frisch algemeen bekend geworden zijn, komt zeker ook wel door de glasheldere en eenvoudige verhaaltrant waarin ze werden meegedeeld, waarbij toch steeds alle wetenschappelijke documentatie en controle werd verantwoord.

In zijn populaire boek „Aus dem Leben der Bienen” (1e druk 1927) heeft Von Frisch zijn eigen onderzoekingsresultaten samengevat en aangevuld met een beknopte inleiding over lichaamsbouw en levenswijze van de bijen en over het leven in de bijenstaat.

In volgende drukken is dit boek telkens uitgebreid met de nieuwe vondsten voornamelijk van Von Frisch zelf.

De Nederlandse uitgave is naar de 4e druk (van 1948) vertaald, en zeer goed vertaald, door Mej. H. C. Mansfeld, zelf bijenhoudster. Het boek is rijk geïllustreerd, nog aangevuld met enkele originele foto's, en ook overigens keurig verzorgd. Wanneer men iets zou willen zoeken om bezwaar tegen te maken, dan zou dat kunnen zijn tegen de drie slechtgelijkende bijenfiguren op het papieren omslagblad. Maar dat reclameomslag heeft afgedaan en kan worden verwijderd als U het boek hebt aangeschaft.

J.Hs